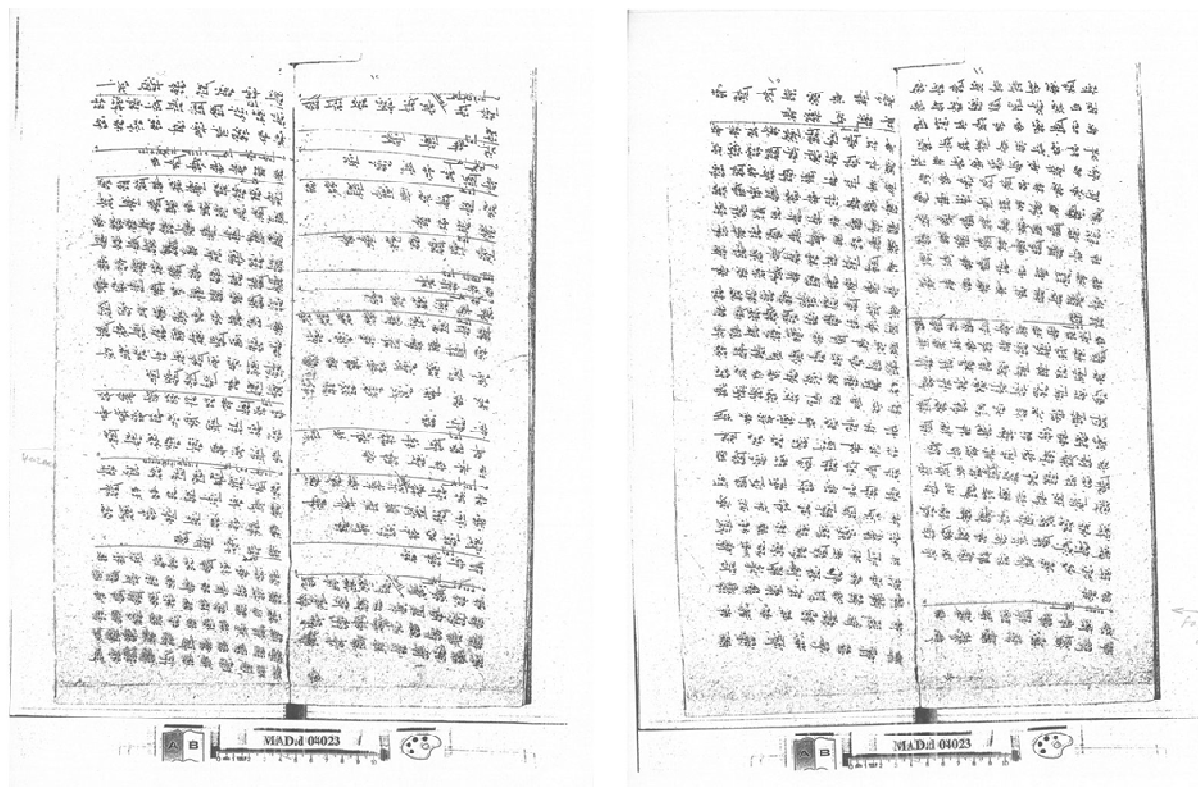

ДЕВНЯ (АРНАУД-И ДЕВНЕ) В РЕГИСТЪР ЗА ДЖИЗИЕ ОТ 1691 ГОДИНА

Анастас Ангелов, Драгия Драгиев

Поименният регистър за джизие от 1691 г. (със сигнатура: Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Mûdevver Defterler (MAD.d), No 04023) е собственост на османския архив в Истанбул. Копие от него се съхранява в отдел „Ориенталски сбирки“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

◀ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Mûdevver Defterler (MAD.d), No 04023, 12–13.*

▶ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Mûdevver Defterler (MAD.d), No 04023, 14–15.*

Джизие е паричен данък, събиран в полза на държавата от мъжкото немюсюлманско население на Османската империя. До 1690–1691 г. джизие то било събирано от всяко немюсюлманско домакинство (хане), а след това – от всеки пълнолетен немюсюлманин. Данъкоплатците на джизие се разделяли на три категории – висша (аля), средна (евсат) и низша (една), които плащали данъка в съотношение 4:2:1. През 1856 г. данъкът бил заменен с т. нар. военен данък – бедел-и аскерие.

Регистърът бил съставен непосредствено след финансово-административната реформа и решението за поименно записване на платците на поголовния данък*.

* Вж.: Ел. Грозданова. Събиране на данъка джизие в българските земи през XVII и XVIII век. // ИПр., XXVI, 1970, № 5, 75–90; Стр. Димитров. Предговор към Турски

Името на Девня (с формата **Арнауд-и Девне**) се среща за първи път^{**}. Регистъра е ценен извор за демографската и социално-икономическа история на селището от края

извори за българската история. Т. VII. (ИБИ, Т. XXVI). Издателство на Българската академия на науките, София, 1986, 5–19.

^{**} За първи път името на това селище с формата Девне / Devne / Dwnh (Девене) се споменава в турски регистър на джелепкешани (едри овцевъди и търговци на дребен добитък, задължени да доставят овце за държавни нужди) от каза Провадия, съставен на 12 септември 1573 г. Вж.: Р. Стойков. Селища и демографски облик на Североизточна България и Южна Добруджа през втората половина на XVI век. // ИВАД, XV, 1964, с. 107, 114 (Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Ориенталски отдел, фонд 20, а. е. 261-в); Р. Стойков. Наименования на български селища в турски документи на ориенталския отдел на Народна библиотека „В. Коларов“ от XV, XVI, XVII и XVIII век. // Известия на Народна библиотека „Васил Коларов“ и на Библиотеката при Софийския държавен университет за 1959 г. Т. I (VII). София, 1961, с. 397; Речник на селищни имена и названия на административно-териториални единици в българските земи през XV–XIX век. Съставител: Стефан Андреев. Главно управление на архивите при Министерския съвет, София, 2002, с. 58, 213 (Лист 3-б).

Името на селището се среща и в изложението (*un discorso*) на дубровнишкия търговец Павел Джорджич (Paulo Giorgy) от 10 януари 1595 г. до седмиградския (трансилванския) княз Сигизмунд Батори, във връзка с подготовката на Първото търновско въстание (септември 1598 г.). Между изброените села в Североизточна България той споменава и Dovino (Довино). Вж.: V. Makushev. *Monuments historiques des Slaves méridionaux et de leurs voisins: tirés des archives et des bibliothèques publiques d'Italie*. Vol. 2. Belgrade, Imprimerie officielle du Royaume serbe, 1882, p. 246; М. С. Дринов. Историческо осветление върху статистиката на народностите в източната част на Българското княжество. // ПСП, VII, 1884, с. 19. (Съчинения, Т. I. София, 1909, 537–538); Н. Милев. Един неиздаден документ за българската история (1597 год.). // Известия на историческото дружество в София, Кн. IV. Царска придворна печатница на Ив. Кадела, София, 1915, 89–99.

В османски документ от 1604 г. името на селището се среща с формата Девне-и (Турско и Българско Девене). Вж.: Р. Стойков. Наименования на български селища в турски документи..., с. 397. (1604 г. с. Девне-и мюсляман (и) кюберан Дwnh мсламан м' ħбран (Турско и Българско Девене) – ОАК 122/2, л. 18 а).

С името Девине срещаме селището в османски документ за облагане на християнското население с джизие от 5 април 1635 г. Вж.: Турски извори за българската история. Т. VII. (ИБИ, Т. XXVI). Издателство на Българската академия на науките, София, 1986, с. 379.

С името Девние селището е споменато от турския историк Мехмед Рашид Ефенди (Mehmed Raşid Efendi, 1668–1721), във връзка с похода на султан Мехмед IV (1648–1687) през 1672 г. срещу Полша. Вж.: Mehmed Raşid. *Tarih-i Raşid*. İstanbul, İbrahim Müteferrika baskısı, 1153 (1740), p. 68; В. Тонев, К. Стоянов. История на село Суворово. Издателство на Отечествения фронт, София, 1973, 12–13.

При посещенията си в Девня Константин Иречек (22 юли 1884 г.) и Любомир Милетич (1897 г.) чули от местните жители, че старото име на селото е било Дёвино. Вж.: Акад. К. Иречек. Пътувания по България. Превод от чешки Стоян Аргиров. Под редакцията на доц. Евлоги Бужашки и проф. Велизар Велков. Издателство Наука и изкуство,

на XVII век. В него са записани 335 души. От тях 32 са от висшата категория, т. е. заможни, 177 – от средната и 126 души от категорията на бедните.

Фрагментът (съдържащ имената на данъкоплатците от село **Арнауд-и Девне** ^{***}) е преведен от ст.н.с. д-р Румен Ковачев от отдел „Ориенталски сбирки“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, негови са и бележките към регистъра ^{****}.

ПОИМЕНЕН РЕГИСТЪР НА ИМЕНАТА НА ДАНЪКОПЛАТЦИТЕ НА ДАНЪКА ДЖИЗИЕ, СЪСТАВЕН ЗА ФИНАНСОВАТА 1691 ГОДИНА

с. 12–13.

Село Арнауд-и Девне, [тези от стопаните, които са] във висока категория¹ [приходите от селото спадат към] вакъфа на Ибрахим хан заде².

Коджа³ Димо; Киряк Илине⁴; Коста Дечко; Лушко Илине; Коджа Стойо; Коле Стойо; Коста Йорго; Курд⁵ Костадин; Коста касаб⁶; Кольо Миха(и)лчо⁷; Михал Пантели; Димитри Пенко; Андрон Петре; Стано Коста; Курд Сава; Танас⁸ Димо; Пенчо Петко⁹;

София, 1974, с. 917; Л. Милетич. Старото българско население в Североизточна България. Държавна печатница, София, 1902, 104–105.

Селището носи името Девне от Освобождението (1878 г.) до 1934 г., когато е преименувано на Девня със заповед на министъра на вътрешните работи и народното здраве № 2820 от 9 август 1934 г.

^{***} Дн. гр. Девня. Вж.: Д. Мичев, П. Коледаров. Речник на селищата и селищните имена в България 1878–1987. Наука и изкуство, София, 1989, с. 92; Речник на селищни имена и названия на административно-териториални единици в българските земи през XV–XIX век. Съставител: Стефан Андреев. Главно управление на архивите при Министерския съвет, София, 2002, с. 58, 213.

^{****} Той е осъществен с финансовата подкрепа на „Солвей Соди“ АД.

¹ Описът е бил съставен непосредствено след финансово-административната реформа и решението за поименно записване на платците на поголовния данък.

² Или Ибрахим хан паша. Вероятно става дума за създател на вакъф в този регион, един от наследниците, син на великия везир при султан Селм II Соколлу Мехмед паша (Мехмед Соколович) и султанската щерка Исмихан султан.

³ Думата има много значения – съпруг (мъж), голям, стар, велик (знаменит). Твърде вероятно е да става дума и за кмета на селото – в съчетанието коджабашъ или просто за един от имотните, възрастни стопани от селото.

⁴ В арабографичната османска канцеларска практика и особено при съставяне на финансовите документи от писарите повсеместно били пропускани диакретичните знаци, нещо, което създава условия за разночетене на едни и същи графични системи. Това положение е характерно най-вече при личните и преди всичко за не мюсюлмански лични имена. Тук, за това записване със същата увереност можем да приемем и името Илине, Нелине, Телине, дори Николе и др.

⁵ Освен в значение вълк, думата означава и опитен, сръчен.

⁶ Касапин, месар.

⁷ При определени условия може да се прочете и като мейханджи.

⁸ Писарят е чул вероятно името Атанас.

⁹ Графично най-близко до името Петко, но е твърде вероятно в текста по-долу такова име да не се среща. По-скоро може да се приеме за Пондо.

Кирик Божино¹⁰; Пенчо Цанчо¹¹; Танас Петренин (?); Коджа Сава; Коджа Йоло¹²; Левандо Ружан; Стан Мико (Теко); Макари¹³; Никола Йорги; Марко Димо; Михал Сава; Сава Димитри; Парашкево Боян; Стефан Славен; Кирик Комитинджи (?);

[Тези от стопаните, които са] в категория средна:

Танас Димо; Кольо Койо; Димитри Гочо; Никола Сидер; Кирик Коле; Кольо Марко; Жеко Съби; Кольо Коста; Стано Митре; Пондо Гергин; Михал Сава; Никола Димитри; Николчо Стойо; Коле Кавака; Радо Йован¹⁴; Дечо Дельо; Марко Йован; Петко Кольо; Димитре Радо; Кориче¹⁵ Кирик; Кирик Тодор; Михал Руси; Парашкев Калинче¹⁶; Пенчо (Бенчо) Петре; Коста Танас; Стойо Кольо; Йоло Боко¹⁷; Петко Кирчо; Тодор Петко; Герчо Димо; Кирик Дамян; Кирик Коста; Димитри Яне¹⁸; Михал Коста; Кирик Балабан¹⁹; Коста Караджа²⁰; Михал Танас; Радо Петко; Димо Танас; Коста Гойо; Йорго Марко; Стойчо Илийчо²¹; Илийчо Танака; Димо Думян (Драган); Кольо пармаксъз²²; Михал Радо; Ячко Радо; Папас Митре²³; Жеко Йорго; Коста Стани; Михал Стани; Михал пармаксъз; Костадин Тодор; Йорго Костадин; Гено Бано (Яно); Кольо Мано; Михал Мано; Михал Коста; Крайчо Коста; Янчо Палака (?)²⁴; Никола Сава; Йорги Мавруди; Стойо Йован; Кирик Драгино; Димитре Мирчо; Яно бозаджъ²⁵;

с. 14–15.

Димитри Сармъ(у)сак²⁶; Кирик Петко; Николчо Калайджъ; Марко терзи²⁷; Михал Злати; Михал Стефан; Димитри Йован; Кирик Сава; Черньо Йован; Кочо Фучеджи²⁸; Станко дюлгер²⁹; Мичо Коста; Йорго Беринчо; Куман Бери(н)чо; Здраве дюлгер; Кирик Пондо; Валетин Гогора³⁰; Сава Кирчо; Сика³¹ Йован; Фильо чобан³²; Петко Кондъо; Кольо Дельо; Кирик Стефан (или Степан); Никола Стойчо; Янчо Мирчо; Добро

¹⁰ По същия начин би се написало и името Йорго.

¹¹ Съмнително, но напълно възможно според графиката на изписване. А е съмнително, защото очевидно в антропонимичната система има гръцко влияние.

¹² Тук вариантите са наистина много – Боло, Боно и сходни.

¹³ Дори варианта Мавруди.

¹⁴ Именно Йован, защото Иван се пише по сходен, но все пак различен начин.

¹⁵ Изкушението това лице да има нещо общо с селището Корча е голямо, но по-скоро това е Гориче.

¹⁶ Тук документът е повреден, четенето и на двете части на името е несигурно.

¹⁷ Както и Бочо.

¹⁸ Приемам този вариант, но със същата сигурност може да бъде Бане.

¹⁹ В смисъл на великан, огромен.

²⁰ Може и сърничка, може и възчерничък.

²¹ Четенето е твърде несигурно.

²² Без пръст, или пръсти.

²³ Поп Митре.

²⁴ Макар и несигурно четенето, думата може да означава балака – малаче.

²⁵ Още и Тано, Бано и сходни – бозаджията.

²⁶ Сърмъсак означава чесън, чеснов лук.

²⁷ Шивачът.

²⁸ Майстор на бъчви.

²⁹ Строител. Всъщност буквално преведно това означава дърводелец.

³⁰ Четенето е несигурно.

³¹ Може да се приеме за башка, басика и сходни.

³² Овчар, пастир.

Миланчо; Герги Йорго; Рад Сава; Апостол³³ Дако; Яно Дерлино; Йован Мичо; Курд Сар; Б(Т)око Коджа; Лальо Йован; Стано Коста; Гаго Тимурджи³⁴; Стано Стойчо; Бошко Боян; Герги Йован; Стано Долабчъ³⁵; Нено Йован; Димо Петре; Стоян Йован; Стано Митре; Парашкев Йован; Апостол касаб; Митре Драган; Кольо Йован; Михал Митака; Рад Митака; Коста Йован; Парашкев Бано (Яно); Марко Станчо; Коджа Кольо; Киряк Банчо³⁶; Киряк Димо; Костадин Дичо; ...³⁷ Йорго; Пенчо Яно; Чеки(ч)и³⁸ Стойчо; Зерто калайджи Тодор; Пейо Петре; Кольо Драган; Михал Минчо; Йорга Кавлака; Стани Михал; Стефан Тодор; Брат (му) Добро; Стойчо Коле; Фиданко Добро; Никол(а) „Парсала“; Киряк Михал; Димо Никола; Кольо Герчо; Коджа Пачоре; Петко Бошко; Киряк Михал; Стоян Караджа; Михал Караджа; Рад Михал; Петре чобан; Йован кьоркал³⁹; Киряк Кольо; Парашкев Къньо; Михал Желеш⁴⁰; Киряк Михал; Стефан (Д)имитре; Марко Танас; Йончо Краличо⁴¹; Петко Михал; Михал Бано; Апостол Андро; Велика⁴² Белико; Коджа Михал; Тодоре Костадин; Киряк Михал; Панака Даяк⁴³; Рад Бабат (могъщ)⁴⁴; Марко „Бабат“; Петре Калоян; Йован Яно, друг(ят); Йорго Йован; Колчо Йорго; Коста Мирчо; Лешко (?) Михал; Йорго Димо; Димо Коле; Петренин Балака⁴⁵; Петре пармаксъз; Йован чобан; Никола Коста;

[Тези от стопаните, които са] в категория нисша:

Петко Михал; Стале поп; Хърсо Сава; Михла Йован; Михал Пондъо; Михал Парамле (?); Димчо Киряк; Нане Балабан (големия); Танас Коста; Рад Кольо; Киряк Дане; Танас Кольо; Киряк Тодоран; Николчо Петко; Папас (поп) Петре; Костадин Тодор; Коста Драган; Михал Руси; Петрин Мико; Янчо Мико; Никола Петре; З(Ж)афир поп; Михал Комин(т)е; Йорго Михал; Стоян Пеко; Коста Неделко; Стаке дюлгер; Стойчо До(ю)кеджи⁴⁶; Цоно Бокиле; Тодор касаб; Драгоил Петко; Нено шивач; Стоян чобан; Йорги Атанас; Никола Коста; Станчо съгъртмач⁴⁷; Кръстьо сагъртмач; Марко Йован; Йован Тодор; Йорго Петко; Тодор Петко; Йован Сидер; Кольо фучеджи; Йован Кара Коста; Стоян дюлгер; Стефан Михал; Велко Бад; Сава Гюреджи; Добро Петко; Мичо Добро; Курд Костадин; Йорго Мирчо; Игнат Добро; Никола Лазар; Тошко Стани; Танас Михал; Петре ...⁴⁸; Сава ...; Данко воденичар (дейрменджи); Фиданко Михал; Рад Тома; Петко Стефан; Киряк Койо; Бойо Михал; Фильо Коста; Янчо Киряк; Михал Брага; Петко Михал; Андро Петре; Каста Белика; Кольо Киряк; Йончо Йован; Герги Коста; Киряк, син на Коджа; Кольо Коджа; Митре Кондъо; Добро Крайко; Курд Янчо; Йорго

³³ Но е възможно и друго разчитане, например Гостодул.

³⁴ Несигурно, но ако е близо, то тогава става дума за железар.

³⁵ Или майстор на долапи или такъв, който се занимава с оборудване на устройства за вадене на вода.

³⁶ Във всички подобни случаи може да се приеме и за Янчо.

³⁷ Неразгадано име, всяко тълкуване е под въпрос, но Халабеш?

³⁸ Чекич е особен вид малко чукче.

³⁹ Може да има връзка с кьорклу – слепия. Несигурно.

⁴⁰ Възможно е писарят да е имал предвид Желез, от Желязко.

⁴¹ Както и вариантите Крайчо, Краличо.

⁴² Несигурно.

⁴³ Думата може да се приеме за бой, побой, но и за подпора.

⁴⁴ Също с две значения – щастлив, но тук по-скоро – могъщ.

⁴⁵ Думата означава малаче.

⁴⁶ Може да идва от глагола лея, леярство, дори от дейрмен – воденичар.

⁴⁷ Говедар, селски пастир, естествено попаднал в най-ниската имуществена категория.

⁴⁸ Неразгадано име.

Кирик; Никола Кирик Коста⁴⁹; Коста Кирик; Мальо Яно; Кирик Йован; Димитре Велика⁵⁰; Йован Коджа Йоло; Стамо Чобан; Митре Стане; Танас Мавриди; Калчо Михал; Николчо Никола; Михал Марко; Койо долапчъ; Михал Пейо; Стойо Йован; Никола Йован; Недине Мильо; Йорго Жеко; Йорго Герги; Рад Костадин; Жеко Йорго; Трифо Конисар (?); Михал фучеджи; Марко Върбан; Йован Жеко; Никола бозаджъ; Толо Йован; Янчо чобан; Кирик Тодор; Яшти (?) Тодор; Калико Койо; Рад Яно⁵¹; Жоте Йован; Йорги Жоте; Сален (?) Коста; Никола Коста; Коста Илия; Мирчо джанъм⁵²; Димитри Байо; Стане Стоян; Кольо Неделко; Герги Танас; Янко Коста; Петко Петко; Йован Петре; Петре Коста; Йован Димитре.

Село Диздар⁵³ [тези от стопаните, които са] във висока категория ...

⁴⁹ Тази именна структура е представено от три имена.

⁵⁰ Очевидно ще трябва да приемем, че навсякъде в текста става дума за Велико.

⁵¹ И множеството производни на тази основа.

⁵² Възможно да е на основата на душо моя (джанъм), хайн означава злодей.

⁵³ Следва описание на жителите на дн. с. Добрина, община Провадия, област Варна.